

Előszó

AZ V. MAGYAR NÉVTUDOMÁNYI KONFERENCIA ELŐADÁSAI

(Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)

I. kötet

SZERKESZTETTE

B. GERGELY PIROSKA és HAJDÚ MIHÁLY

KIADJA

A MAGYAR NYELVTUDOMÁNYI TÁRSASÁG ÉS A
MISKOLCI EGYETEM BÖLCSESZETTUDOMÁNYI INTÉZETE
BUDAPEST–MISKOLC

1997

Tartalom

BENKŐ LORÁND, Névtudományunk (Megnyitó az V. Magyar Névtudományi Konferencián).....	5
--	---

I. Személynevek

B. GERGELY PIROSKA, Az újabb kori magyar személynév-szintézisek megalapozása	10
SZEGFŰ LÁSZLÓ, Gondolatok a X–XI. századi kettős névadásról	23
BALÁZS JUDIT, Megszólításformák ómagyar szövegekben	31
NÉMETH MIKLÓS, Csavargók megkülönböztető nevei a XIV. században.....	37
HANGAY ZOLTÁN, Mutatvány az Erdélyi magyar szótörténeti tár 16. századi kolozsvári névanyagából	41
FERCSIK ERZSÉBET, Névéletteni megfigyelések a személynévek körében — a hévízgyörki gyermekek keresztnévének vizsgálata alapján	48
BELLON TIBOR, Adatok a mágikus névadásra (Egy XVII. századi forrás alapján).....	52
BURA LÁSZLÓ, Név — etnikum — származási hely (Szatmárnémeti 1610–1852 közötti diáknevei alapján).....	59
SOLYMÁR IMRE, Név és identitás (A Völgység névtani sajátosságaiból).....	64
KAKUK MÁTYÁS, A jászkun Conscriptio Zingarorum 1779. személynévei.....	68
BALÁZS-ARTH VALÉRIA, A jugoszláviai magyar és a szerb személynévkutatás	72

1. Családnevek

ÖRDÖG FERENC, Helynevekből keletkezett családnevek -i képzővel és anélkül	77
FÜLÖP LÁSZLÓ, Foglalkozást jelölő családnevek a 17–18. században Sárváron.....	84
RÓNAI BÉLA, Az interetnikus kapcsolatok tükröződése a bukovinai székelyek személynéveiben	88
FAZEKAS TIBOR, Családnevek a bukovinai székelyek körében	97
JANITSEK JENŐ, A magyar eredetű román családnevekről.....	101
ZSEMLYEI JÁNOS, Román köznevek magyar családnévvé válása az erdélyi régiségben	108
ZAHUCZKY MÓNIKA, Az asszonynévformák változásai városon és vidéken a 70-es és 90-es években	113
VIRÁG GÁBOR, Családnév és telepítéstörténet	123
KECSKÉS JUDIT, Törtel község családnevei	128

2. Keresztnevek

VÖRÖS FERENC, Keresztnévadás — identitás A keresztnevek vizsgálata a szlovákiai Diósförgepatonyban	133
MIZSER LAJOS, Keresztnev-vizsgálatok	139
UDVARI ISTVÁN, Bereg vármegyei ruszin férfi keresztnevek Mária Terézia korában	144
CEGLÉDI ZOLTÁN, Keresztnévvizsgálat a szegedi születésű neológ zsidóknál (1810–1944)	158
CSEERNICKÓ ISTVÁN, „Imja otcsesztvo” (Az apai név használatáról a kárpátaljai magyarok körében)	162
FEKETE ÁGNES, Keresztnevek Miskolcon és Tibolddarócon	168
SZIKSZAINÉ NAGY IRMA, Ikerítéssel alakult becéző keresztneveink a névvel csúfolókban.....	173
VITÁNYI BORBÁLA, Keresztnevek és becézőnevek népnyelvi mezőben.....	181

3. Ragadványnevek

SÁNDOR ANNA, Kolon ragadványnevei	187
HÁRI GYULA, Csór ragadványneveiről	194
BORBÉLY ANNA, A kétegyházi román ragadványnevek rendszere és használata	200
KIS TAMÁS, A csoportnevek.....	207
KOVÁCSNÉ JÓZSEF MAGDA, Diákragadványnevek a kolozsvári Brassai Sámuel Elméleti Líceumban	214
MIRK LÁSZLÓ, A Csíkszeredai Márton Áron Gimnázium tanulóinak szólítónevei	222

II. Helynevek

HOFFMANN ISTVÁN, Utak, lehetőségek történeti helyneveink kutatásában	227
KRISTÓ GYULA, A névtan és az évfordulók	236
MEZŐ ANDRÁS, Az „egyházi” helységneveink típusai	244
TÍMÁR GYÖRGY, Profán és templomtitulusos helynevek találkozása Baranyában (13–16. század)	249
K. FÁBIÁN ILONA, Néhány népnévi eredetű helynév a Váradi Regestrumban.....	253
RÁCZ ANITA, Névtani vizsgálódások az Árpád-kori Bihar megye területéről	259
TÓTH VALÉRIA, Földrajzi köznevek szóföldrajzi szempontú vizsgálata a korai ómagyar korban	262
KÁLLAY ISTVÁN, Birtokok, birtoktestek elnevezése a XVIII–XIX. században	265
TORMA ISTVÁN, <i>Harangos-kút</i> (A kútba rejtett harangok mondája helyneveinkben)	274
DÉNES GYÖRGY, A <i>Munuhpest</i> sziklája és a <i>pest</i> köznévi jelentése hegyek, sziklák nevében	284
HERÉNYI ISTVÁN, Herény-Csécsény	289
HORVÁTH KATALIN, <i>Kereki, Csipkerek, Méhkerék</i> és társai	292
HORPÁCSI ILLÉS, Kérdések és viták a <i>Boldogasszony</i> névvel kapcsolatban	297
KOVÁTS DÁNIEL, Változatok és változások Sárospatak helynévkincsében.....	301
BÁRTH JÁNOS, A helynevek továbbélésének titkai	306
ÁBRAHÁM IMRE, Pannonhalma nagyközség történelmet idéző helynevei	313

BENCZE BALÁZS, Balaton-felvidéki templomromok	318
BECKL JÁNOS MIKLÓS, Ausztriai magyar helynevek a Várvidék („Burgenland”) nélkül	323
HORVÁTH MÁRIA, Az alsó-ausztriai helységnevek etimológiai kutatásának tanulságai (ELISABETH SCHUSTER, Die Etymologie der niederösterreichischen Ortsnamen. I–III. Wien, 1989–1994)	330
CZAPÁRI BEÁTA—VÁRNAI ZSUZSA, Burgenland magyar helyneveinek történeti változásai	335
N. CSÁSZI ILDIKÓ, Nyitra környéke helynévanyagának változásai	338
JANKUS GYULA, A településnevek történelmi változásai Szlovákia mai területén.....	341
CSOMORTÁNI MAGDOLNA, Csík tízesnevei	344
MURÁDIN LÁSZLÓ, Hencidától Boncidáig folyt a sárga lé	350
ZÉKÁNY KRISZTINA, Ungvár földrajzi nevei	352
BEREGSZÁSZI ANIKÓ, Magyar helységnevek Kárpátalján a nyelvi tervezés tükrében.....	356
VADAS FERENC, Neves emberek — földrajzi nevek (A szűkebb pátria személyiségeinek hatása a névadásra Tolnában).....	362
ZSIGMOND GYÖZÖ, Az erdélyi magyarság csillagnévhasználatáról	365
TÓTH PÉTER, Nevek, szóeredeztetések, népetimológiák Kresznerics Ferenc kézirataiban és szótárában	375
ÖRDÖG FERENC, Beszámoló a hazai helynévgyűjtésről	383
HINTS MIKLÓS, A romániai magyar helynévkutatás	388
LIZANEC PÉTER, A Tisza víz- és helyneveinek kutatása a Kárpátalján	392
Cs. NAGY LAJOS, A Királyhalmec és környéke helynevei mint nyelvjárási forrás	397

1. Utcanevek

BALASSA IVÁN, Az utcanevek változásai Sárospatak példája alapján	402
VINCZE LÁSZLÓ, Tulajdonnév és köznév, előtag és utótag kölcsönös viszonya Pozsony utcaneveiben	406
ERDÉLYI ERZSÉBET, Utcanévadási szokások az Alföldön a XIX. sz. közepén.....	415
G. PAPP KATALIN, Győr utcaneveinek változásai.....	421

2. Külterületi nevek

PÉNTEK JÁNOS, A növénynevek és a földrajzi nevek viszonyáról	427
VÖRÖS OTTÓ, <i>Tanárok</i> (Eltűnt földrajzi közneveink nyomában)	430
GUTTMANN MIKLÓS, A <i>Lármafa</i> név szóföldrajzához.....	434
FARKAS FERENC, Jászsági és tiszazugi földrajzi nevek néhány antropomorf és teriomorf vonása	438
FEKETE PÉTER, A <i>fok</i> vízrajzi köznévi jellemzője és gazdasági szerepe a régi Heves megyében	442
BÍRÓ FERENC, Dűlők és dűlőnevek a Körösök vidékén.....	448
UNTI MÁRIA, Alsó-Szigetköz vízneveinek változása 1947–1995	455
VARGA MÁRIA, A <i>zsidó</i> névelem Veszprém megye földrajzi neveiben	458
TAMÁSNÉ SZABÓ CSILLA, Tércsinformanevek Székelyhodos helynévanyagában	462
HORVÁTHNÉ KISPÉTER ZSUZSANNA, Földrajzi nevek Jászapáti szántóföldneveiben	466

III. Általános kérdések

HAJDÚ MIHÁLY, A tulajdonnév mint szófaji kategória..... 471

JUHÁSZ DEZSŐ, Névtudomány — magyarságtudomány
(Néhány gondolatvázlat) 477

BALÁZS GÉZA, Névpolitikai küzdőtér..... 484

NYIRKOS ISTVÁN, A finn névkutatásról 491

BASKI IMRE, A számítógépes tulajdonnévi adatbázisok tervezéséhez
(Egy épülő török adatbázis kezdeti tanulságai) 499

LISZKA GÁBOR, A névtan a nyolcosztályos gimnáziumokban 513

IV. Írói névadás

VOIGT VILMOS, Új eredmények a magyar folklorisztikai névtudományban 519

BODA I. KÁROLY—PORKOLÁB JUDIT, A mitológiai nevek szerepe a költői
önkifejezésben (költői szókészletvizsgálat számítógépes program segítségével).... 524

SZATHMÁRI ISTVÁN, Senczi Molnár Albert és a nevek 530

V. RAISZ RÓZSA, A nevek szövegbe épülése egy kisregényben
(Mikszáth: A gavallérok) 536

KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES, Játék a nevekkel
(Németh László névadási indítékairól) 541

KOVÁCS ERIKA, Személynevek vizsgálata Németh László korai novelláiban 549

HELTAINÉ NAGY ERZSÉBET, Nevekből kinövő líra — a Sinka-versek
személynevei 552

KISS ANTAL, Személynevek használata novellákban 561

S. SÁRDY MARGIT, Személynevek a jövőben
Névadás a mai magyar sci-fi írók műveiben 565

V. Intézménynevek

FARKAS TAMÁS, Magyar cserkészcsapatok névadása 576

HAVAS PÉTER, Száz év budapesti mozinévdívatja 581

POSGAY ILDIKÓ, Búcsú a pesti presszóktól 589

BERÉNYI ZSUZSANNA, Miskolc és környéke szabadkőművesi páholyneveinek
vizsgálata 593

VI. Egyéb nevek

TOLCSVAI NAGY GÁBOR, Posztmodern névadás (A névjelleg változása) 600

BÓDI ZOLTÁN, Újságcímek változó társadalmunkban 607

GODA JUDIT, Vonatnevek Magyarországon ma 611

BODÓ MÁRTON, Telivér lovak nevei a XIX. és XX. században Magyarországon 614

szerint a kuruzsló nőt kivezették a várkertben lévő gödörbe és ott elevenen megégették. Azóta hívja a nép *Boszorkányárok*-nak azt a helyet.

A mondát őrző közösség teljes mértékben hiszi a mondai cselekményt. Ezt jelzik a mondákban sokszor a történelmi forrásokra való utalások, annak jelzése, hogy az nem mese, kitaláció, hanem valóságos tény. Gyakran hivatkoznak tárgyi bizonyítékokra: ott a felírás, ott van a kő, a várrom, amely a mondai történettel kapcsolatos. A mondai szájhagyomány azonban egyáltalán nem hiteles, ahogy azt a történet előadja. A mondák többségének alig van igazságalapja. Az alaptörténet az idők múltával nagyfokú változáson ment át az alkalmaktól és a hallgatóságtól függően. Voltaképpen csak az emlékezés maradt fenn folyamatosan, minden egyéb változott. Így mondáinkban a történelmi tudat nagyfokúán keveredik a néphittellel.

Mondai hagyományunk sajátosan őrzi, időről időre továbbadja a történelmi tudatot, ha nem is a pontos ismeretek szintjén, de nagyfokú érzelmi kötődéssel. Ezért érdemes figyelni rájuk, megismerni és vizsgálódásunk tárgyává tenni őket.

Bár az általam összegyűjtött anyag száma nem túl nagy, mégis bebizonyosodott, hogy a városi lakosság — a folyton változó környezet, a rohanó élet ellenére is — őrzi őseink ránk hagyott kincseit.

Beregszászi Anikó

Magyar helységnevek Kárpátalján a nyelvi tervezés tükrében

Kisebbségi helyzetben a helységnevek kérdése a nyelvi tervezés alapvető problémái közé sorolható, s szoros kapcsolatban áll mind a korpusz-, mind a státusztervezéssel. Előbbi során tisztázódik, hogy milyen nyelven vagy nyelveken és milyen alakban használhatók az adott települések nevei; utóbbi során kiderül, használhatók-e bizonyos változatok, illetve milyen körülmények között van erre mód. Előfordulhat azonban, hogy státusz- és korpusztervezés nincs összhangban egymással, ilyenkor a helységnevek használatának kérdése még bonyolultabbá válik.

A kárpátaljai helységnevek a XX. sz. folyamán többször változtak mesterségesen, vagy akár azt is mondhatjuk: többször váltak a nyelvi tervezés áldozataivá.

Az első helységnévreformra Kárpátalján az 1898–1912 között lezajlott országos helynévrendezésre került sor. Sok egyelemű helységnév ekkor kapott megkülönböztető előtagot: *Déda* > *Beregdéda*, *Salamon* > *Tizsasalamon* stb.

A második névváltoztatás a trianoni békeszerződést követően, a csehszlovák fennhatóság éveiben zajlott. Ekkortól eredeztethető például *Beregszász Beregovó*-ként való emlegetése.

1939-ben, amikor az első bécsi döntés értelmében Kárpátalja ismét Magyarországhoz került, természetesen újabb helynévváltoztatásokra került sor. Ekkor elvben a települések automatikusan visszakapták a községnevrendezés előtti nevüket, de a gyakorlat néhol mesterséges beavatkozást, helynévmódosítást is eredményezett (vö. FÖLDI ERVIN, Kárpátalja 1939. évi hivatalos helységnevei: NÉ. 15: 106–8).

A 2. világháború után 1944–45 folyamán már a negyedik tömeges helységnevreform következett, amit az USZSZK Legfelsőbb Tanácsának elnöksége véglegesített 1946. június 25-én, amikor is jóváhagyta és hivatalossá tette az oroszított, majd a későbbiekben ukrán változattal is ellátott kárpátaljai város- és falunéveket. Ekkor lett *Bátyu*-ból *Uzlovoje (Vuzlove)*, *Botfalva*-ból *Prikordonnoje (Prikordonne)*, *Bené*-ből *Dobroszelje (Dobroszilja)*, *Asztély*-ből *Luzsanka (Luzsaanka)* stb. Ettől fogva a sajtóban és minden más formális szinten az orosz névformák használata volt a kötelező. Ez a helynévváltoztatás nem csak a magyar falvakat érintette, sok ukrán (ruszin) falu neve is megváltozott. Így lett *Volové*-ből *Mezsgorje (Mizshirja)*.

Sorrendben az ötödik, még ma is folyamatban lévő helységnevreform 1988-ban kezdődött, s ez képezi előadásom tulajdonképpeni tárgyát.

Ahogy általában, úgy ezt a névváltoztatást is politikai változások előzték meg. A gorbacsovi szabadabb szellemétől felbátorodott helyi magyar nyelvű sajtó 1988-ban magyar nyelven kezdte használni a kárpátaljai magyar helységneveket. „Ez azonban nem oldotta meg a problémát, hiszen hivatalosan továbbra is az 1946-ban jóváhagyott elnevezések maradtak meg” (LIZANEC PÉTER, A nép kultúráját, hagyományait őrzik: Kárpáti Igaz Szó 1991. január. 19.) Ezt támasztja alá a MÓRICZ KÁLMÁNTól származó alábbi idézet is: „Újságírók, kiadói szerkesztők, korrektorok, tanárok és általában az anyanyelv igényes, tudatos használói gyakran álltak meg egy-egy magyar helységnevről leírásakor: hogy is van ez? Melyik is a helyes alak? Milyen végződést kapcsoljak a község vagy a város nevéhez? Ez a tanácstalanság abból adódott, hogy az utóbbi évtizedek folyamán ezek a helységnevek kikoptak az írott nyelvből. Ha a mindennapi beszédben használtuk is őket, ott könnyen átsiklottunk az esetleges hibás vagy hibásnak vélt alakok fölött, mivel nem volt hol utánanézni a helyes változatnak, hiszen ezeket semmilyen szótár, helységnevtár nem rögzítette” (MÓRICZ KÁLMÁN, Hogyan helyes? Megérkezett az MTA Nyelvtudományi Intézetének állásfoglalása a kárpátaljai magyar helységnevekről: Kárpáti Igaz Szó 1990. december 2.).

Vagyis valamit tenni kellett. A feladat kettős volt. Egyrészt státusztervezés keretében legálissá kellett tenni a kárpátaljai helységnevek magyar nyelvű írásos használatát, másrészt korpusztervezésként kodifikációs feladatokat is el kellett látni, azaz választani kellett a szóban használatos változatok közül.

A kárpátaljai magyar helységnevek ügyével először egy 1988-ban Ungváron összeült helyesírási bizottság foglalkozott, melyben az Ungvári Állami Egyetem Magyar Filológiai Tanszéke, a Szovjet Hungarológiai Központ, a kiadók és a magyar lapok szerkesztői és természetesen a pártbizottság képviseltették magukat. A bizottság ellentmondásos határozatot hozott a kárpátaljai helységnevek magyar nyelvű használatát illetően. Úgy döntött ugyanis, hogy a magyar falvak neve használható magyarul, továbbra is *Uzsgorod*, *Mukacsevo*, *Beregovo* és *Vinogradov* marad azonban *Ungvár*, *Munkács*, *Beregszász* és *Nagyszőlős* (BALLA D. KÁROLY, Kis(ebbségi) magyar skizofrénia. Ungvár–Budapest, 1993).

Nyilvánvaló, hogy ezzel a döntéssel sem rendeződött a kárpátaljai magyar helységnevek magyar nyelvű használata körüli zűrzavar. 1989-ben a helyi magyar nyelvű sajtóban már gyakran két alakváltozatban szerepelnek a településnevek: a magyar név után zárójelben tüntetik fel az orosz névalakot.

Ezek után természetesnek kell tartanunk, hogy az 1989-ben megalakult Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ), mint a régió magyarságának érdekvédelmi szervezete, szintén megpróbálkozott a településnevek kérdésének rendezésével. E célból a KMKSZ Anyanyelvi és Nyelvpolitikai Bizottsága 1990. szeptember 25-én levélben fordult az MTA Nyelvtudományi Intézetéhez, melyben az Intézet állásfoglalását kéri az alábbi négy fő kérdésben:

1. A történelmileg többtagú (*Som ~ Beregsom*), ám a beszélt nyelvben általában a rövidebb formájában használt helynevek melyik változata ajánlott a hivatalos nyelvhasználatban?
2. Helyes-e magyar elnevezés használata azokban a községekben, ahol nem él magyar lakosság vagy száma elenyésző?
3. A többféle helyesírású helységnevek (*Borzsova ~ Borzsava*) melyik változata részesítendő előnyben?
4. Ha egyes helységnevekhez egyaránt járulhat bel- és külviszonyrag (*Csapra ~ Csapba*), melyik változatot kell támogatni?

A Nyelvtudományi Intézet állásfoglalása hamarosan meg is érkezett, s nyelvészeti vonatkozásban a kárpátaljai magyar helységneveknek a magyar helyesírás szabályai szerinti írásait javasolja. A megkülönböztető előtaggal ellátott egyelemű nevek esetében a hosszabb névváltozatot ajánlja. A második pontra reagálva természetesnek tartja a magyar név hivatalos névként való használatát olyan községek esetében, ahol számottevő magyar ajkú lakosság él. „A magyar nyelvű sajtóban és a szóbeli kommunikáció során azonban nem hivatalos névként ajánlatos a jelentős történelmi múltra visszatekintő magyar név megőrzése akkor is, ha a településnek a hivatalos közigazgatási neve nem magyar (például *Ökörmező*). Ilyen szempontból elfogadhatónak tartjuk, hogy a *Csinagyijevo*, *Uszty-Csorna* hivatalos név mellett a magyarok ezeket a falvakat *Szentmiklós*, *Királymező* néven emlegetik” — olvasható a Nyelvtudományi Intézet állásfoglalásában. A harmadik pont esetében a történelmi íráshagyomány figyelembevételét javasolja az Intézet, a

viszonyragok használatának kérdésében pedig az egyik változatot sem tartja normán kívülinek, s a helyi nyelvhasználatot tekinti döntő érvényűnek. Az állásfoglalás szükségesnek tartja továbbá a kárpátaljai magyar településnevek, hegy- és víznevek taxatív listájának elkészítését is.

Ezután, mint ahogy MÓRICZ KÁLMÁN írja (Hogyan helyes? Megérkezett az MTA Nyelvtudományi Intézetének állásfoglalása a kárpátaljai magyar helységnevekről: Kárpáti Igaz Szó 1990. december 2.) „a KMKSZ Anyanyelvi és Nyelvpolitikai Bizottsága azonnal hozzálátott a Kárpátalja magyar földrajzi neveit tartalmazó jegyzék összeállításához, s a szövetség azt hamarosan meg számítja jelentetni, hogy az érdeklődőknek támpontul szolgálhasson a helyes nyelvhasználat-hoz”.

Ezek után azt hihetnénk, hogy miután a KMKSZ fent említett bizottsága összeállította és publikálta a beígért helységnevmutatót, a helységnevek kérdése megoldódott, és egyúttal a kárpátaljai magyarság végre megtalálta azt az intézményt, amely a helyi nyelvi törvényhozó szerepét magára vállalva a továbbiakban is sikeresen birkózhat meg az ilyen és ehhez hasonló regionális kodifikációs feladatokkal. Ám a fentiekkel csaknem egyidőben, 1990. december 6-án a Népképviselők Területi Tanácsának elnökhelyettese levelet intézett az akkor még Szovjet Hungarológiai Intézethez, amelyben a beregszászi járás 19 településének magyar nevére kérte állásfoglalást (vö. LIZANEC PÉTER, Helységnevek Kárpátalján: Ungvidéki Hírek 1990. december 25.). A Hungarológiai Intézet kellő tudományos alaposággal ki is alakította a saját álláspontját a kérdéssel kapcsolatban, majd további hivatalos felkérésnek eleget téve „elkészítették a terület minden egyes településéről azt a kimutatást, amely alapján a területi tanács bizottsága elbírálhatta (jóváhagyhatta) a visszaállítandó történelmi neveket” (BÍRÓ ANDOR, Kárpátalja településeinek földrajzi neveiről: Az Ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye. Intermix, Ungvár–Budapest 1993. 138).

Ettől kezdve Kárpátalján egyszerre két intézmény foglalkozott a kárpátaljai magyar helységnevek jegyzékének összeállításával. Ez azonban nem volt könnyű feladat. Olyan, egyáltalában nem jelentéktelen kérdések merültek fel a munka során, mint például az, hogy mi számít történelmi névnek, mely állapotot kell kiindulási pontnak tekinteni a mai hivatalos név megállapításakor, mi az, hogy hivatalos név, ki jogosult a hivatalos magyar név megállapítására: a lakosság, a hatóság, esetleg valamely tudományos testület? (vö. MÓRICZ KÁLMÁN, Térjünk vissza a természetes állapothoz! Kárpátalja 1991 május, 4). Tovább bonyolította a helyzetet, hogy a két nevezett intézmény nem képviselt azonos álláspontot. Például mindkét intézmény hangsúlyozta, hogy a történelmi nevek visszaállítása az ő feladata, másként értelmezték azonban a történelmi név fogalmát. A Hungarológiai Intézet állásfoglalásának lényeges pontja az is, hogy a magyar helységnevek ukrán, illetve orosz nyelvre való átírásakor figyelembe kell venni az illető nyelvek fonetikai és morfológiai szabályait (*Barkaszó ~ Barkaszovo, Bökény ~ Bekeny*), valamint az,

hogy a többemű helységnevek esetében a jelzős köznévi előtag lefordítandó, akár magyar, akár ukrán helynévről van szó (*Feketepatak ~ Csornyij Potyik, Verhnyi Remete ~ Felsőremete*).

A másik fél, a KMKSZ Anyanyelvi és Nyelvpolitikai Bizottsága sok kérdésben egyetért a Hungarológiai Intézettel, de sérelmezi a túlzott tudomány-központúságot. Álláspontjuk szerint „ne a tudósok döntsék el, hogy ezt vagy azt a falut hogyan hívják, hanem a helybéliek és a környékbéliek véleménye legyen az elsődleges szempont” (Csak kellő tisztelettel...: Kárpáti Igaz Szó 1991. február 6.).

A KMKSZ a megoldást a kettős névalakok használatában látja. Azaz minden településnek legyen egy hivatalos államnyelvi és egy hivatalos magyar megnevezése. Ezt azonban az akkor (1991-ben) hatályos ukrán törvények nem tették lehetővé. Az már más kérdés, hogy tulajdonképpen akkor is két hivatalos neve volt minden kárpátaljai településnek: egy orosz és egy ukrán nyelvű. Igaz, ezek gyakran csak egyetlen betűben különböztek egymástól (*Mukácsevo ~ Mukacseve*).

A vitás kérdések tisztázása, az álláspontok közelítése céljából hívta össze a KMKSZ, a Szovjet Hungarológiai Központ és a Magyarságkutató Intézet 1991. május 11-ére Ungvárra azt a tanácskozást, amelyet teljes egészében a magyar helynevek kérdésének szenteltek. A tanácskozás eredménye egy 8 pontos állásfoglalás lett (vö. Kárpátalja 1991. május, 4), melynek tételeihez a résztvevők — szándékaik szerint — a későbbiekben is tartják magukat. Az állásfoglalás kívánatosnak tartja a hivatalos nevek több nyelven történő párhuzamos használatát, valamint azt, hogy az adott településen belüli kisebbség hivatalosan használhassa saját névformáját, ha részarányuk eléri az 5%-ot vagy az 1 000 főt. A hivatalossá tett neveket minden nyelv a maga tulajdonnév-alkotási szabályai szerint alakíthatja ki. Kívánatosnak tartja a tanácskozás továbbá, hogy elkészüljön a Kárpátalja helységneveinek történeti névtára.

A nézetkülönbségek egy része a tanácskozás után is fennmaradt, s a helységnevek történeti névtára sem látott napvilágot.

Megjelent viszont a BOTLIK JÓZSEF—DUPKA GYÖRGY szerzőpáros által összeállított *Ez hát a hon...* (Mandátum—Universum, Budapest—Szeged, 1991) és a *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján* (Intermix, Ungvár—Budapest, 1993) című kötetek 261–66, illetve 326–41 oldalain egy „Kárpátaljai magyar helységnévszótár”, illetve egy „Helységnévazonosító”, melyek a magyar változatok mellett az orosz és ukrán nyelvű névalakokat is feltüntetik. Előbbi az 1946-ban szentesített orosz és ukrán névalakokat és azok magyar megfelelőit közli, utóbbi a Kárpátaljai Területi Tanács hivatalos kiadványait vette alapul, ami 1993-as állapotot tükröz, valamint azokat a hivatalos rendeleteket, amelyek egyes magyarlakta falvak eredeti nevének visszaállítására vonatkoznak.

A fentiek ellenére a magyar helységek hagyományos nevének visszaállítása és hivatalos rangra emelése azóta is vontatottan halad. Az ukrán parlament még 1991-ben visszaállította két magyar falu, *Eszeny* és *Tiszaásvány* történeti magyar

nevét a *Javorovo* és *Minyeralnoje* helyett. A kárpátaljai megyei tanács 1992. december 22-i rendeletében további néhány magyarlakta település történeti nevének visszaállításáról határozott, ugyanakkor az Ukrán Legfelsőbb Tanács csak 1995. márciusában hagyta jóvá 27 kárpátaljai, köztük 23 magyarlakta település történeti nevének visszaállítását (vö. KÖSZEGHY ELEMÉR, Huszonhét település régi néven: Kárpáti Igaz Szó 1995. március 11.). De a fentiekben vázolt elvek és álláspontok ezekben az esetekben sem mindig érvényesültek következetesen. Például míg *Szürte*, *Téglás*, *Bátfa* stb. visszakapta eredeti nevét, addig *Bátyu* továbbra is *Batyovó*-ként szerepel a hivatalos iratokban.

Jogilag továbbra is tisztázatlan maradt *Beregszász* hivatalos nevének kérdése, annak ellenére, hogy 1990. november 25-én népszavazást is tartottak az ügyben Kárpátalja egyetlen magyar többségű városában, s 14 478 szavazó közül 12 457 a *Beregszász* név mellett voksolt a *Beregovo* ellenében (vö. DUPKA GYÖRGY—HORVÁTH SÁNDOR—MÓRICZ KÁLMÁN, Sorsközösség. Kárpáti Kiadó, Ungvár 1990. 128). Igaza lett tehát LIZANEC PÉTERnek, aki azt mondta: „A helységnevek ügye tehát alkotmányjogi, nem pedig referendum kérdése” (LIZANEC PÉTER, Még egyszer a kárpátaljai helységnevekről: Ung-vidéki Hírek 1992. február 18.).

A helységnevek problémája azóta is folyamatosan napirenden van a legtöbb járási, megyei, országos és kormányközi fórumon (vö. Jegyzőkönyv a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Ukrán–Magyar Vegyes Bizottság V. üléséről: Kárpáti Igaz Szó 1995. április 4.). Ennek ellenére még mindig számos település van Kárpátalján, mely a régi, oroszosított, illetve ukránosított néven szerepel a hivatalos okmányokban. A névváltoztatást a jelenleg hatályos ukrán törvények lehetővé teszik, a kezdeményezés joga a községi tanácsok kezében van. A helynevek ügye tehát egyaránt függvénye egyéni-közösségi indítványoknak és a nagypolitikának.

A kérdés gyakorlati oldalát tekintve sem halad minden olajozottan. „Abban, hogy települések tucatjai kapták vissza régi nevüket, sok ember munkája van benne (...) Csakhogy a munka még nincs befejezve. Mert mit ér az, ha papíron a határozat, ha a helységnévtáblák hiányoznak?” — írja BAKSA LUJZA (Ma már nem is olyan fontosak? Kárpáti Igaz Szó 1995. augusztus 5.), s igaza van abban, hogy a helységnévtáblák területén bizony összevisszaság uralkodik. Van olyan település, amely visszakapta ugyan történelmi nevét, de a helységnévtáblák ennek ellenére a régié maradtak, de olyan is akad, amely hivatalos határozat nélkül is használja a magyar helységnévtáblákat. Ez a probléma sok esetben a helyi tanácsok hanyagságával és nemtörődömségével magyarázható.